

Žarko S. Jovanović,
Kolaboracija u Srbiji 1941-1945. godine,
Beograd 2001, INIS, str. 358

Zbornik građe pod naslovom *Kolaboracija u Srbiji 1941-1945. godine*, priređivača dr Žarka Jovanovića, ima za cilj da ukaže na prirodu veza generala Draže Mihailovića i njegovih vojnih formacija sa učesnicima Drugog svetskog rata na prostoru Srbije. Zbornik sadrži građu o saradnji četničkog pokreta u vremenu 1941-1945. godine sa: Komesarskom vladom Milana Aćimovića, vladom generala Milana Nedića, organizacijom Dimitrija Ljotića, četnicima Koste Milovanovića – Pećanca, partizanskim pokretom, nemačkim i bugarskim okupacionim snagama, i pri kraju rata sa sovjetskom Crvenom armijom.

Zasnovan je na građi koja se čuva u arhivu Vojnoistorijskog instituta (Emigrantska vlada Kraljevine Jugoslavije, Nedićeva arhiva, Nemačka arhiva, mikrofilmovi-fond: Nacionalni arhiv, Vašington). Autor je takođe koristio dokumenta iz Arhiva Jugoslavije, Arhiva Srbije i Arhiva Republičkog sekretarijata unutrašnjih poslova (fond neregistrovana dokumenta).

Zbornik prati kraći uvod (11-27str.). Tu su jezgrovito izloženi najvažniji momenti iz života Draže Mihailovića do dolaska na Ravnu Goru 11. maja 1941, opisano je stvaranje četničkog pokreta i vojnih formacija.

Uz zbornik kao posebna celina ide studija *Kolaboracija u Srbiji 1941-1945.* (29-116 str.), nastala na osnovu dostupne

neobjavljene i objavljene građe, zatim brojne literature-dela domaćih i stranih autora. U studiji su izdvojeni posebni odeljci proporcionalno broju učesnika Drugog svetskog rata u Srbiji, sa kojima je ostvarena kolaboracija.

1) Kolaboracija Ravnogorskog pokreta sa kvislinzima (organizacijom Dimitrija Ljotića, Komesarskom vladom Milana Aćimovića, vladom Milana Nedića, četnicima Koste Milovanovića – Pećanca).

2) Saradnja četničkog i partizanskog pokreta u Srbiji 1941. godine,

3) Saradnja sa Nemcima u Srbiji 1941-1944 (aktivnost Nemaca na uspostavljanju veza sa Dražom Mihailovićem u leto 1941; napuštanje saradnje sa partizanima i uspostavljanje veza sa Nemcima; stav Milana Nedića prema pitanju otpočinjanja saradnje Nemačkih oružanih snaga sa četničkim pokretom Draže Mihailovića; sastanak u Divcima; napad Nemaca na Ravnu Goru; ugovorna nemačko-četnička saradnja; Draža Mihailović i nemačke oružane snage tokom 1944.),

4) Saradnja Ravnogorskog pokreta sa bugarskim okupacionim snagama; pokušaj saradnje četničkog pokreta sa sovjetskom Crvenom armijom.

Zbornik sadrži 175 dokumenata o kolaboraciji (117-315 str.). Osnovni princip selekcije dokumenata odnosi se isključivo na saradnju četnika sa okupa-

torima i kvislinzima na prostoru Srbije, dok područja van nje nisu prikazana. Izostavljanjem „partizanskih” izvora priređivač je hteo da otkloni bilo kakve sumnje u autentičnost Mihailovićeve kolaboracije sa okupatorima i kvislinzima.

Objavljeni dokumenti svedoče o četničkim ponudama okupatorima i kvislinzima za saradnju, pregovorima i potpisanim sporazumima o saradnji sa okupatorima, zatim ugovoreno nastupanje i oružana dejstva četnika i okupatora protiv narodnooslobodilačkog pokreta. Dokumenta donose podatke o snabdevanju četnika oružjem, municijom, hranom, novčanim sredstvima, transportnim sredstvima, sredstvima veze, pružanju medicinske pomoći od strane okupatorske komande. Ima podataka o potčinjavanju četnika okupatorskim komandama, vršenju obaveštajne, izviđačke i druge delatnosti u njihovu korist, te prihvatanja obaveze da za njih čuvaju rudnike, industrijska i saobraćajna postrojenja. Četnici su bili obavezni da obezbeđuju puteve kojima su se Nemci snabdevali i da propagandno deluju njima u prilog. Jedna od obaveza bila je da sabotiraju britanske vojne misije pri svojim štabovima, u prikupljanju podataka o rasporedu, snazi i aktivnostima okupatorskih jedinica u Srbiji, kao i da te podatke šalju svojoj komandi u London.

Dokumenti su poredani hronološki, kako su nastajali, da bi čitalac lakše shvatio razvoj četničke kolaboracije u Srbiji. Po poretku najviše je četničkih dokumenata (109), zatim slede nemačka (32), potom saveznička (11), jugoslovenske izbe-

gličke vlade (9) i ostala dokumenta.

Po godinama za 1941. priloženo je 14 dokumenata, za 1942. – 6 dokumenata, 1943. – 35, za 1944.– 112 dokumenata i za 1945. – 8 dokumenata. Svaki dokument prati istorijska beleška koja sadrži izvor dokumenta i kratke podatke značajne za što bolje njegovo razumevanje. Pored toga prezentovanim dokumentima dati su odgovarajući naslovi, s naglaskom na njihovu bitnu suštinu. Uz dokumente su dati faksimili i fotokopije koji na autentičan način govore o ulozi i delatnosti četničkog pokreta u Drugom svetskom ratu.

Dokumenti o saradnji Ravnogorskog pokreta sa kvislinzima i partizanima u Srbiji su retki ili su sastavni deo nekog drugog dokumenta pa stoga posebno nisu izdvojeni. Posebno su predstavljeni u izvodima ili u analizi u prvom delu knjige, gde su ugrađeni u tekst studije o saradnji sa kvislinzima i partizanima.

Knjiga dr Žarka Jovanovića obogaćuje istoriju o drugom svetskom ratu i produbljuje znanja o ulozi jednog od anti-fašističkih pokreta na tlu Srbije.

Dušan BAJAGIĆ